

Z N A N S T V E N E U S T A N O V E

MUZEJI I RAD NA HISTORIJI NARODNE REVOLUCIJE U HRVATSKOJ

Dragutin Šćukanec

Dadašnje stanje i dosadašnji rezultati u radu na historiji Narodne revolucije, naročito u Hrvatskoj, takvi su, da se nužno nameće analiza njihovih uzroka i, u vezi s tim, i pitanje, kako i čime olakšati taj rad i učiniti ga plodnijim i efikasnijim. Ja bih se ovdje zadržao samo kod teškoća, da tako kažem, tehničke prirode, iako one nisu jedine ni najbitnije.

Na prvome mjestu spomenuo bih činjenicu, da još uvijek, dakle devet godina nakon Oslobođenja, nemamo prikupljenu ni približno svu građu za historiju Narodne revolucije, koja se sačuvala, a i ono, što je sakupljeno, ili još nije sređeno, pa je samim tim često nepristupačno za historičara, ili je nedovoljno poznato stručnoj javnosti. Za naučne radnike je veoma težak problem pristupiti ispitivanju jednog razdoblja Narodne revolucije, ili historije pojedinoga kraja, odnosno ispitivanju određene problematike na osnovu dokumentarnog materijala. Prije svega, dokumentarni materijal se čuva na mnogo strana, ima ga u arhivskim ustanovama, muzejima, živim arhivima organa narodne vlasti i državnih ustanova, drže ga i odbori pojedinih društvenih organizacija, pa čak i pojedinci, te se nameće potreba, da se u cilju naučnog rada obilazi niz mjesta, i to često nasumce, jer je javnosti nepoznato, kakvim materijalom raspolažu pojedine ustanove i tko sve taj materijal ima. Ukoliko se i ta teškoća savlada, nesređenost materijala zahtijeva, da se uloži veliki trud samo za to, da se u masi materijala pronade ono, što je potrebno za obradbu određenog pitanja.

Uzmimo kao primjer pitanje razvoja narodnog ustanka u Hrv. Primorju i Istri nakon kapitulacije Italije. Dokumentarni materijal s područja Hrv. Primorja i Istre iz toga vremena nalazi se u muzejima u Splitu i Šibeniku, pojedinim kotarskim i gradskim organizacijama Saveza Boraca, kod pojedinih komiteta SKH u Dalmaciji, zatim u Zagrebu, u Historijskom odjeljenju CK SKH i u Muzeju Narodne Revolucije, u Beogradu u Vojno-istoriskom institutu i Historijskom odjeljenju CK SKJ, a vjerojatno i u nekim drugim arhivskim ustanovama, pa i u arhivima UDB-e i t. d. U našim prilikama to znači veliku teškoću ne samo za onoga, koji po vlastitoj inicijativi želi da radi na historiji Narodne revolucije, nego i za naše institucije, s obzirom na njihova

* Predavanje, održano u Povijesnom društvu u Zagrebu 24. III. 1954.

skromna financijska sredstva, pa i s obzirom na gubitak vremena, što je osjetljivo pitanje za sve ustanove, kako iz financijskih razloga, tako i zbog malog, odnosno nedovoljnog broja kadrova.

Te okolnosti, bez obzira na uzroke druge prirode, u koje ovdje ne mislim ulaziti, predstavljaju vrlo ozbiljnu smetnju za sistematski naučni rad, pa je činjenica, da mi do danas imamo vrlo malo radova izrađenih na osnovu, inače vrlo obilatog dokumentarnog materijala, koji je već prikupljen, po mome mišljenju dobrim dijelom uvjetovana tim okolnostima. Od Oslobođenja do danas nalazimo se u fazi skupljanja, sređivanja i eventualno publiciranja samo građe, što se smatralo preduvjetom za svaki dalji rad, pa ipak se još ne može govoriti o tome, da je i taj preliminarni rad završen. Smatram, da to nameće potrebu izvjesnog pregrupiranja snaga, a prije svega pravilno angažiranje svih institucija, koje na ovaj ili onaj način mogu dati svoj prinos u tom poslu.

Ja se ovdje mislim zadržati samo na pitanju muzejskih ustanova i njihove uloge i mjesta u radu na historiji Narodne revolucije, iako ne smatram, da je to jedino, pa ni najvažnije pitanje u tom kompleksu, koje treba riješiti. Prije svega bih želio dati nekoliko podataka o mreži muzeja u našoj Republici i o rezultatima, koje su oni dosada postigli, jer mi se čini, da se na osnovu toga može lakše i potpunije upoznati uloga, koju im treba namijeniti u rješavanju problema historiografije Narodne revolucije.

Osim centralnog, odnosno republičkog Muzeja Narodne Revolucije — po prijašnjem nazivu Muzeja Narodnog Oslobođenja Hrvatske — u Zagrebu, u Hrvatskoj nema posebnih Muzeja Narodne Revolucije, ili NOB-e, ali u okviru kompleksnih, odnosno zavičajnih muzeja, kojima je zadatak da prikažu prošlost svoga grada, kraja ili pokrajine, postoje Odjeli Narodne revolucije. Takvih odjela ima u Muzeju grada Zagreba, u muzejima u Splitu, na Rijeci, u Osijeku, Varaždinu, Bjelovaru, Krapini, Slav. Brodu, Vukovaru, Đakovu, Slav. Požegi, Sisku, Šibeniku i Samoboru, a u Opatiji Muzej dokumenata iz NOB-e. Svi su ti muzeji sakupili manje ili više brojan dokumentarni materijal iz Narodne revolucije, i u većem su dijelu njihova odjeljenja Narodne revolucije uređena i otvorena za javnost (Split, Osijek, Bjelovar, Slav. Brod, Varaždin, Krapina, Vukovar, Đakovo, Sisak, Opatija i Muzej grada Zagreba), dok su ostali muzeji pripremili materijal, ali ga, najčešće zbog poteškoća s prostorijama, nisu još otvorili za javnost. Osim navedenih muzeja imaju još i muzeji u Križevcima, Koprivnici, Varaždinskim Toplicama, Virovitici, Novoj Gradiški, Vinkovcima, Županji, Iloku, Karlovcu, Bakru, Poreču, Pazinu i Novom Vinodolu, pored ostalog, i taj zadatak, da prikupljaju dokumentarni materijal iz Narodne revolucije, ali ga dosada, najčešće iz objektivnih razloga, nisu u potrebnoj mjeri izvršili.

Osobitu grupu čine memorijalni muzeji — Muzej V. Zemaljske konferencije KPJ, I. Konferencije KPH, VIII. Gradske Partijske Konferencije zagrebačke organizacije KPJ, svi u Zagrebu, rodna kuća maršala Tita u Kumrovcu i Muzej I. zasjedanja ZAVNOH-a u Otočcu. Ti muzeji nisu samostalne ustanove, nemaju stručnih kadrova i nemaju zadatak da prikupljaju materijal,

a inače o njihovoj ulozi ovdje ne bih govorio. Samo bih spomenuo kao vrlo karakterističan slučaj, da je na pr., u memorijalnom muzeju u Otočcu, koji nije osnovan s pretenzijom da bude ustanova koja prikuplja materijal, sama činjenica, što je taj muzej otvoren, dovela do toga, da je cijeli niz lica predao muzeju dokumentarni materijal iz NOB-e, koji su sačuvali i zadržali kod sebe, te je na taj način, a bez ikakvog nastojanja u tom pravcu, prikupljen prilično obilat materijal.

Osim toga se sada osnivaju gradski muzeji u Puli, Rovinju i Zadru, koji će imati odjele Narodne revolucije, a radi se i na osnivanju muzeja u Kninu, Glini, Delnicama, Gospiću i Senju, čija bi okosnica, barem u prvo vrijeme, bila poglavito zbirka NOB-e, kao i zbirke NOB-e u dubrovačkom muzeju. Prema tome, mreža muzeja u Hrvatskoj, zapravo onih muzeja, u zadatke kojih ide i prikupljanje dokumentarnog materijala iz Narodne revolucije, zahvaća širom cijelo područje naše Republike i broji ukupno 29 muzejskih ustanova i 5 memorijalnih muzeja, a osnivaju se, ili se upravo radi na njihovu osnivanju, još 7 muzeja s odjelima odnosno zbirkama Narodne revolucije. S muzejima, koji se već osnivaju, ili će se još osnovati, njihov je teritorijalni raspored takav, da će ih u Dalmaciji s Dalmatinskom Zagorom biti 5, u Hrvatskom Primorju 4, u Istri 5, u Gorskom Kotaru 1, u Lici 1, na Kordunu 1, na Baniji 1, u sjeverozapadnoj Hrvatskoj 7, u Slavoniji 10 i u Sisku i Karlovcu po 1.

U pogledu kadrova nisu ti muzeji u jednakom položaju. Samo 24 od navedenih muzeja imaju stručne kadrove, odnosno kadrove, koji mogu s uspjehom švladati sve muzejske poslove, ali i kadrovi ostalih muzeja daju garanciju, da će prikupljeni materijal barem očuvati, ako već ne mogu da ga stručno srede i evidentiraju.

Smatram, da podaci, koje sam iznio, sami po sebi ukazuju na to, da od muzeja možemo dobiti dragocjenu pomoć u rješavanju onih »tehničkih« problema, o kojima sam prije govorio. To, uostalom, potvrđuju i rezultati, koje su naši muzeji dodanas u prosjeku postigli.

Jedna ekipa, koju je zajednički organiziralo Društvo muzejsko-konzervatorskih radnika NR Hrvatske i Glavni odbor Saveza boraca narodno-oslobodilačkog rata Hrvatske obišla je krajem prošle godine sve muzeje u našoj republici s ciljem da upozna stanje i probleme odjela Narodne revolucije. U njezinu sam sastavu i ja sudjelovao, te sam na osnovu toga stekao, koliko je to bilo moguće s obzirom na kratko vrijeme zadržavanja u pojedinim muzejima, dobar uvid u ta pitanja. Prije svega, uzeto u cjelini, muzeji su u našoj Republici sakupili — ne samo po količini, nego i po dokumentarnoj vrijednosti materijala — dragocjenu građu, pa se taj rad na prikupljanju materijala i dalje nastavlja. Muzeji na terenu prikupili su naročito onaj materijal, do kojega se moglo doći samo upornim i dugotrajnim nastojanjem, ono što nisu mogle postići naše centralne ustanove, koje su prikupljale materijal u kraćim obilascima terena, ili administrativnim putem. Dobar dio toga materijala nije samo lokalnog značenja; ima tu građe, koja će izvanredno poslužiti historičaru kod proučavanja toka i razvoja Narodne revolucije u okviru cijele naše Republike, pa i u okviru cijele FNRJ. To ne znači, da se sav dokumen-

tarni materijal, kojega još ima na terenu, nalazi u muzejima, ako na tom terenu i postoje muzeji. Konstatirali smo, da dokumentarnog materijala ima po organizacijama Saveza boraca, u Partijskim komitetima, kod pojedinaca i u pojedinim ustanovama i organima narodne vlasti. Ukoliko su muzeji bolje smjestili i sredili dokumentarni materijal iz Narodne revolucije, utoliko je raslo raspoloženje na terenu, da se taj materijal odstupi njima.

Ponegdje su i društvene organizacije, obično Savez boraca, koje su prikupile mnogo dokumentarnog materijala, dale inicijativu za osnivanje muzeja, odnosno zbirke NOB-e, kao na pr. u Opatiji, gdje Gradski odbor Saveza boraca ima vrlo bogat dokumentarni materijal, ne samo s područja Opatije i njezine okoline, nego i takav, koji nema nikakve veze s Opatijom, pa čak i i materijal Komisije za razgraničenje po mirovnom ugovoru s Italijom. Želim naglasiti, da je sav dokumentarni materijal, koji je prikupljen u muzejima, pristupačan javnosti, dok za sve ono, što se nalazi na drugim mjestima (izuzimajući, dakako, institucije, u zadatak kojih to spada) doznajemo slučajno, a sam materijal nije najčešće ni pristupačan, pogotovu ne dobro čuvan. Okolnost, da su materijal prikupljale, odnosno zadržavale organizacije ili ustanove, koje za to nisu bile spremne, dovela je u više slučajeva do njegova masovnog upropaštavanja, tako da su upravo muzeji, time što su na terenu postali centri za prikupljanje tog materijala, mnogo pridonijeli, da se taj materijal spasi od propadanja. Radi bližeg prikaza o tome, o kakvom se tu materijalu radi, navest ću nekoliko podataka iz pokrajine i nešto detaljniji prikaz o građi prikupljenoj u Muzeju Narodne revolucije u Zagrebu. U bjelovarskom muzeju, na pr., prikupljena su brojna arhivalija Narodnih odbora, Vojno-teritorijalnih organa i nešto arhivalija vojnih jedinica s područja kotara Čazma, Bjelovar, Križevci, Koprivnica, Ludbreg, Garešnica i Kutina, zatim letaci, listovi i slične publikacije iz NOB-e, izdavane na području tih kotareva, i velik broj fotografija, često od velike dokumentarne vrijednosti. Muzej je prikupio i niz podataka o razvoju Partijske organizacije, o stvaranju NOO-a, o prvim vojnim akcijama, prvoborcima i rukovodiocima Narodnog ustanka, o zločinima okupatora i ustaša i t. d. na području nekoliko kotara, naročito Bjelovar i Čazma, i veći broj predmeta. Sav taj materijal sreden je i dobro čuvan, jedino evidentiranje nije ni približno dovršeno, niti je sistem, koji je pritom primijenjen, dobar, ali zainteresirani se mogu ipak bez teškoća koristiti prikupljenim materijalom.

Muzej Narodne revolucije u Zagrebu prikupio je oko 15.000 arhivskih dokumenata, od toga oko 8.000 iz NOB-e, dok je ostalo neprijateljski, odnosno predratni materijal. Najveći dio su arhivalija NOO-a iz svih krajeva Hrvatske i ZAVNOH-a, zatim naša i neprijateljska vojna arhivalija; smatram, da se bez toga materijala ne može obrađivati, na pr., razvoj narodne vlasti u Hrvatskoj. Zbirka štampe iz NOB-e (plakati, oglasi, letaci, listovi, časopisi, brošure i knjige) broji oko 6.000 primjeraka, a isto tako je bogata i zbirka neprijateljske štampe i publikacija. Osim toga, Muzej ima preko 8.000 fotografija iz NOB-e, velik broj neprijateljskih fotografija, koje imaju dokumentarnu vrijednost, bogatu zbirku radova likovnih umjetnika iz NOB-e i zbirku predmeta

iz naših vojnih jedinica, bolnica, škola, Kazališta Narodnog Oslobođenja i t. d. Sav materijal je pregledno sređen, a evidentiranje i izrada kartoteka je u toku, ali se i bez toga svi zainteresirani mogu bez teškoća služiti našim materijalom. Isto tako, naš Muzej je unazad više godina vršio anketu među prvoborcima i učesnicima NOB-e u svim istarskim i primorsko-goranskim kotarima, i u većem broju kotara u drugim krajevima, ali prikupljeni anketni podaci nisu dalje obrađivani, nego su samo pregledno sređeni.

Analogno tim primjerima je i stanje u muzejima u Splitu, Osijeku, Slav. Brodu, Varaždinu, Šibeniku i t. d. Materijal je u većini muzeja pretežno uređen i barem djelomično evidentiran, a već zbog potreba postavljanja muzejske izložbe i barem djelomično obrađen i dopunjen iskazima i podacima učesnika NOB-e, tako da je, uzeto u cjelini, radom muzeja u pokrajini prikupljena, očuvana i obrađena bogata građa za historiju Narodne revolucije, naročito interesantna za detaljnije rekonstruiranje toka i razvoja Narodnog ustanka i Narodne revolucije u pojedinim krajevima, odnosno kotarima.

Ovdje bi se, naravno, moglo postaviti pitanje: zašto da baš muzeji budu ustanove, koje prikupljaju i čuvaju naročito arhivsku građu za historiju Narodne revolucije, s obzirom na postojanje takvih ustanova kao što su Vojno-historijski institut, Historijska odjeljenja centralnih komiteta, arhivske ustanove i t. d. Na to bih odgovorio prije svega s time, da se, prema dosadašnjem iskustvu, u praksi ne postavlja pitanje, hoćemo li u tom poslu angažirati muzeje ili neke druge ustanove, nego je pitanje, hoće li barem muzeji raditi na tome, ili ćemo pustiti da materijal propada, odnosno da o tome vode brigu po vlastitom nahođenju pojedinci, koji slučajno pokazuju interes i razumjevanje za to. Iskustvo govori, da centralne institucije, iako su već u mnogo navrata vršile akcije za prikupljanje materijala, nisu uspjele sakupiti onaj materijal, koji su kasnije ipak prikupili muzeji. Pokušaji, da se administrativnim putem osigura predaja materijala centralnim ustanovama, često su završili prikrivanjem materijala na terenu. I pojedinci, koji su lično sačuvali materijal iz NOB-e, i društvene organizacije i ustanove na terenu ne pomiruju se rado s time, da materijal, vezan za njihov kraj, uzmu centralne ustanove, a često put upravo uporno drže i takav materijal, koji nema nikakve veze s njihovim krajem. Mi smo već davno izašli iz faze, kada je na terenu bilo materijala, koji je naprosto trebalo uzeti, pa kampanjske akcije i uopće obilasci terena radi prikupljanja materijala iz NOB-e ne daju danas gotovo nikakve rezultate. Materijal se sada prikuplja jedino dugotrajnim i upornim istraživanjem na terenu i praktičkim osvjedočivanjem onih, koji ga danas drže, da u jednoj javnoj ustanovi taj materijal služi na opću korist i dolazi više do izražaja. Kako su od svih ustanova, koje po svojim zadacima i strukturi dolaze u obzir za prikupljanje, čuvanje i obradu materijala iz Narodne revolucije, muzeji najrašireniji, u praksi mogu to gotovo jedino oni i postići.

Nema dakle razloga, da odbacimo tu djelatnost muzeja, utoliko prije, što se ne radi o tome, da možemo birati, kojoj vrsti ustanova da se ta djelatnost povjeri, jer drugih ustanova, koje bi na terenu došle u obzir, nema.

Slično stoji i s naučno-istraživačkim radom muzeja na terenu. Sigurno je, da za taj rad imamo i kvalificiranijih ustanova, nego što su gradski, pokrajinski ili zavičajni muzeji, ali znamo iz iskustva, da te kvalificiranije ustanove, pa ni one u Zagrebu, ni one u Beogradu nemaju dovoljno kadrova niti finansijskih sredstava, ili da naprosto u praksi nisu dosada nikada vršile sistematski i u većem opsegu takav rad na terenu, pa smatram, da postoje svi razlozi, da barem muzeje na terenu podupremo u tom radu.

Povremeno se diskutira o pitanju, da li arhivski materijal iz Narodne revolucije može ostati u muzejima, ili treba da bude predan arhivskim ustanovama. Prema jednom stanovištu, sav arhivski materijal trebalo bi predati odgovarajućim arhivskim ustanovama, a muzeji bi trebali da, samo za potrebe muzejske izložbe, izrade potrebne foto-kopije, kao i da se ne »opterećuju materijalom« i bave naučno-istraživačkim radom u interesu boljeg vršenja svojih osnovnih, »muzeoloških zadataka«. Smatram u principu opravdanim gledištem, da bi po prirodi stvari arhivski materijal trebao, barem u perspektivi, pripasti arhivima, ako zbog ničega drugog, a ono zbog boljeg i stručnijeg čuvanja tog materijala, ali mi danas ustvari nemamo još uvijek razvijenu mrežu arhivskih ustanova, zbog čega bi predaja arhivskog materijala arhivskim ustanovama značila u najviše slučajeva i odnošenje materijala iz kraja, za koji je vezan, a protiv čega, smatram, treba iz različitih razloga, od kojih sam neke već spomenuo, svakako ustati. Naime, osim destimulativnog djelovanja na prikupljanje materijala i onih pojava prikrivanja materijala, koje sam već spomenuo, ili dezinteresmana muzejskih ustanova za prikupljanje takvog materijala — a to su, kao što sam pokazao, ustanove koje na tom polju mogu najviše učiniti — smatram, da odnošenje materijala iz kraja, u kome je nastao, direktno šteti bržoj obradi građe za historiju Narodne revolucije. Dobar dio materijala neophodan je za detaljnu, monografsku obradu historije Narodnog ustanka i razvoja Narodne revolucije u pojedinom kraju, a bez većeg značenja je, ili barem nije neophodan, u radu na historiji Narodne revolucije u okviru cijele naše Republike ili Jugoslavije. U uvjetima, pod kakvima danas u većini rade naše centralne institucije, odnosno pokrajinske institucije, kojih radno područje zahvaća veliki teritorij, postoji ozbiljna bojazan, da će taj materijal ostati potpuno ili u onoj mjeri neiskorišten, u kojoj bi poslužio naučnim radnicima u kraju, gdje je nastao. Mislim, da jednako stoji stvar i s pitanjem sređivanja, evidentiranja i eventualnog publiciranja tog materijala, što se sve može mnogo brže i potpunije provesti u širokoj mreži ustanova na terenu, negoli u nekoliko većih centara.

Iz istih razloga smatram, da treba odbaciti mišljenje, prema kojem muzeji ne treba da se bave naučno-istraživačkim radom, obradom građe za historiju Narodne revolucije u svom kraju i t. d., u kom bi se slučaju, t. j. kad bi se takav stav usvojio, mogli doista zadovoljiti s potrebnim brojem fotokopija za svoju muzejsku izložbu. Vlastiti istraživački rad, prikupljanje i obrada građe, ne samo da ne otežava muzejima vršenje njihovih »čisto muzeoloških zadataka«, nego mu je upravo pretpostavka, osim ako muzeje tretiramo jedino kao magazine onog materijala, kojemu nije mjesto u arhivima, i kao puke

izložbene prostorije. Muzejski, izložbeni prikaz historije Narodne revolucije treba da bude specifičan oblik izlaganja, pored ostalog, i rezultata vlastitog naučno-istraživačkog rada muzeja na svom području, jer će samo u tom slučaju muzejske izložbe biti na potrebnoj visini, a zato treba muzejima omogućiti stalni dodir s materijalom.

Osim toga, htio bih ovdje potaknuti još jedno pitanje, koje je s time povezano: pitanje opravdanosti postojanja odvojenih ustanova, koje rade na historiji Narodne revolucije. Mislim, da nije sporno, da je principijelno odvajanje historije Narodne revolucije, kao nečega, što je odvojeno od prijašnjih historijskih razdoblja, naučno neodrživo, i da okolnost, što postoje naročite ustanove, koje se specijalno bave historijom Narodne revolucije, nije svakako izraz neshvaćanja, da je historija jedna i nedjeljiva i da se historija Narodne revolucije može objasniti isključivo i upravo proučavanjem cjelokupnoga našeg novijeg historijskog razvitka. Očigledno je dakle razlog za izdvajanje rada na historiji Narodne revolucije bio samo praktične naravi. Neposredno političko značenje naučne obrade historije Narodne revolucije, uz okolnost, da je ipak baš taj period naše povijesti ostao, moglo bi se gotovo reći, neobrađen, odnosno neusporedivo manje obrađivan nego prijašnji periodi, diktiralo je, da se formiranjem posebnih ustanova, ili izdvajanjem materijala Narodne revolucije kao posebnog područja rada taj rad ubrza.

Već smo konstatali, da se to stanje nije bitno popravilo, pa prema tome, već samim time, razlozi za taj posebni tretman i dalje postoje. Moglo bi se primijetiti, da je to upravo dokaz, da takvo izdvajanje nije potrebno, jer ono nije ipak dalo očekivane rezultate, ali mislim da sam kroz prikaz rada muzeja pokazao, da rezultata ima, a činjenica, da ti rezultati nisu veći, posljedica je toga, što su institucije, koje rade isključivo na historiji Narodne revolucije, bile apsolutno nedovoljno opremljene kadrovima i materijalnim sredstvima. Vojno-historijski institut, kao naročita institucija, koja se bavi samo historijom Narodno-oslobodilačkog rata, imao je u isto vrijeme na raspolaganju i kadrove i sredstva, pa je jedini od ustanova i dao ozbiljne rezultate, dok su ostale radile prema svojim mogućnostima.

Mislim, da tako dugo dok je situacija s radom na historiji Narodne revolucije tako nepovoljna, treba ostati kod sistema izdvojenih ustanova i izdvajanja rada na historiji Narodne revolucije, ali u isto vrijeme treba tim ustanovama, odnosno za taj rad, staviti na raspolaganje i veća sredstva. To bi bio i razlog više u prilog stanovišta, da još za jedan duži period ne bi trebalo forsirati predaju arhivskog materijala, koji se nalazi u muzejima, općim arhivskim ustanovama, jer će taj materijal biti, već radi potreba muzejske izložbe, vjerojatnije i brže obrađen i sređen nego u arhivima, za koje je materijal iz Narodne revolucije samo jedan mali dio u njihovu ukupnom materijalu.

Prelazim na neke probleme, poteškoće i slabosti, zbog kojih muzeji ne samo da dosada nisu dali većih rezultata, nego zbog kojih ne mogu da naučnim radnicima, koji proučavaju historiju Narodne revolucije, pomognu u onoj mjeri, u kojoj bi to bilo potrebno.

Prvo: činjenica je, kao što sam već spomenuo, da je dio dokumentarnog materijala još uvijek u nestručnim rukama, nesređen i loše čuvan, da se ne zna točno, gdje se sve nalazi, i zbog toga je nepristupačan za naučne radnike, dakle da niti muzeji nisu još prikupili sav materijal na svom terenu.

Drugo: niz muzejskih ustanova ima materijal, koji se ne odnosi na kraj, u kome muzej djeluje, bilo da je općeg značenja, t. j. od interesa za proučavanje historije Narodne revolucije u okviru cijele Jugoslavije ili naše Republike, bilo da je iz drugih krajeva. Na pr., u Muzeju Narodne Revolucije u Zagrebu ima prilično mnogo arhivalija od lokalnog interesa, koja bi bila i te kako potrebna u radu na monografijama o Narodnom ustanku i razvoju Narodne revolucije u pojedinim krajevima, a s druge strane, mnogi muzeji na terenu imaju takav materijal, koji je potrebniji centralnim ustanovama, negoli njima. Prilikom prošlogodišnjeg ekipnog obilaska muzeja, predlagali smo da se pristupi razmjeni materijala, čime bi se smanjila potreba, da se zbog proučavanja nekog pitanja mora obilaziti više mjesta, ali dosada do toga nije došlo. Zagrebački muzej ima u svom ovogodišnjem planu sistematski obilazak muzeja u pokrajini radi detaljnog pregleda materijala, koji su oni prikupili, a pokušat ćemo eventualno organizirati i razmjenu, u čemu ćemo tražiti podršku Društva muzejsko-konzervatorskih radnika NR Hrvatske, odnosno sekcije za historiju Narodne revolucije u tom društvu.

Treće: još uvijek ima muzeja, koji prikupljeni materijal nisu pregledno sredili, a pogotovu nisu izvršili evidentiranje, što otežava upotrebu tog materijala za naučni rad. Razlog je najčešće u tome, što u takvim muzejima često radi samo jedno stručno lice, koje dakako ima mnogo zadataka, pa je središnje dokumentarnog materijala iz Narodne revolucije ostalo zanemareno. Iz istog razloga su takvi muzeji vrlo malo učinili na obradi materijala, na prikupljanju potrebnih podataka i t. d.

Četvrto: ni u jednoj muzejskoj ustanovi nisu izvršene pripreme za objavljivanje popisa, odnosno registara prikupljene građe za historiju Narodne revolucije, koji bi jedini potpuno omogućili da ta građa bude u punoj mjeri pristupačna svima interesentima.

Neki od navedenih problema i slabosti ne odnose se samo na muzejske ustanove nego i na druge ustanove, koje rade na historiji Narodne revolucije. Nešto bi se moglo uraditi davanjem uputa i stručne pomoći muzejima, u čemu se je tokom prošle i početkom ove godine naš republički Muzej Narodne Revolucije u priličnoj mjeri angažirao, ali u većini slučajeva nije to nikako dovoljno. Držim, da se ta pitanja ni ne mogu rješavati parcijalno, niti treba njihovo rješavanje prepustiti nahodanju i razumijevanju lokalnih organa narodne vlasti i t. d., nego je potrebna i intervencija »odozgo«. Nismo ništa bitno postigli, ako se materijal prikupi, sredi i evidentira, a registri publiciraju samo od strane jednog dijela ustanova, jer će u tom slučaju i dalje ostati problem traganja za građom. Ako želimo, da se taj rad ubrza i u dogledno vrijeme dovrši, trebalo bi pomoći ustanove i finansijskim sredstvima i kadrovima, barem privremeno, do dovršenja tog zadatka, a siguran sam, da bismo time vrlo mnogo dobili od muzeja na terenu.

U posljednje vrijeme prodire sve više mišljenje, s kojim se potpuno slažem i prema kome bi u muzejima trebalo uzeti ovakvu orijentaciju za daljnji rad: prikupljeni materijal u najkraćem roku srediti i evidentirati; ujednačiti u svim ustanovama sistem, po kome se sređuje i evidentira dokumentarni materijal iz Narodne revolucije (inventar, registri, kartoteke i t. d.); pristupiti objavljivanju centralnog registra dokumentarnog materijala iz Narodne revolucije za cijelu Jugoslaviju i u tom registru objavljivati popise najvažnijeg materijala, koji su prikupile sve ustanove, kojima je to zadatak, s najvažnijim podacima o dokumentu i kratkim sadržajem. Osim toga smatram da treba muzeje potaknuti na naučno-istraživački rad na svom terenu i pronalaženje još neprikupljenoga dokumentarnog materijala, sabiranje podataka, odnosno organiziranje ankete među učesnicima i rukovodiocima Narodnog ustanka, Partizanskih odreda na svom području i organa narodne vlasti, političkim radnicima, kao i o Narodnim herojima i žrtvama fašističkog terora u svom kraju. Zatim, da ostvare evidenciju historijskih spomenika Narodne revolucije na terenu i brinu se za njihovu zaštitu; da pristupe obradi prikupljene građe i pripreme monografije o Narodnom ustanku i razvoju Narodne revolucije u svom kraju, kao i monografije o stvaranju i razvitku NOO-a, političkih organizacija i t. d. u svom kraju tokom Narodne revolucije, te o zločinačkom djelovanju okupatora i domaćih izdajica.

Dobar dio naših muzeja mogao bi to izvršiti, naročito ako bi dobili potrebna sredstva i eventualno stručnu pomoć, a time bi oni vrlo mnogo pridonijeli radu na Historiji narodne revolucije uopće. Smatram, da se ovih mogućnosti ne treba odreći, utoliko prije što ne vidim, da bi se to u takvom opsegu moglo postići drugim putem.

Ta strana djelatnosti muzeja ne sukobljava se ni u kom pogledu s njihovim prosvjetnim i političko-prosvjetnim djelovanjem, nego ih, kao što sam već spomenuo, upravo za to osposobljava. Političko-prosvjetna uloga muzeja Narodne revolucije je specifična i treba da se razlikuje od načina djelovanja izložbi s neposrednim političko-agitacionim zadacima, a ta specifičnost je po mom mišljenju u tome, što muzeji svoju političku ulogu ne vrše direktno, nego time što u svom izložbenom postavu daju što vjerniju rekonstrukciju borbe radnih masa svojega kraja na čelu sa KPJ za svoje nacionalno i socijalno oslobođenje.

Muzeji mogu time pružiti također dragocjenu pomoć nastavi historije Narodne revolucije. U svojoj stalnoj muzejskoj izložbi muzeji daju prikaze naše najnovije historije, a kroz povremene tematske izložbe detaljnije izlažu pojedine najvažnije momente u historiji Narodne revolucije, ili razrađuju posebna pitanja iz te historije. Prilikom posjeta muzejima, stručnim vođenjem kroz izložbu, eventualno uz posebna predavanja, zatim štampanjem »Vodiča« kroz muzejske zbirke i kataloga muzejskog materijala, objavljivanjem rezultata svoga rada i t. d., muzeji isto tako daju svoj prinos ne samo općem, nego i političkom prosvjećivanju radnih ljudi, te pomažu školi i drugim prosvjetnim ustanovama, a time prinosu mnogo i njegovanju slavnih tradicija Narodne revolucije i odgoju naše omladine u njihovu duhu.

Na kraju bih naglasio i potrebu, da se naučni radnici i publicisti počnu u većoj mjeri koristiti građom, koju su muzeji prikupili u svom radu na historiji Narodne revolucije. Dosada je osim prikupljanja informacija o materijalu, posuđivanja materijala za različite izložbe ili fotosnimanja pojedinih dokumenata, bilo veoma rijetko slučajeva, da su lica van muzeja upotrebljavala muzejski materijal. Sigurno je, da bi korištenje građe, prikupljene u muzejima, od strane naučnih radnika omogućilo, da se razrade mnoga važna pitanja iz historije Narodne revolucije.

S obzirom na brojnost naših muzeja i njihov teritorijalni raspored u našoj Republici, s obzirom na sve navedene oblike rada, u kojima se mogu uspješno angažirati, držim, da muzeji mogu biti oslonac za rješenje mnogih problema i teškoća historiografije naše Narodne revolucije i da joj mogu dati vrijedan doprinos. Zbog toga smatram, da je u niteresu rada na historiji Narodne revolucije, da se muzeje pomogne u njihovu radu, da im se da pravilna orijentacija kao i potrebni kadrovi i materijalna sredstva, pa ćemo time dobiti široku mrežu ustanova, koje će na terenu riješiti one zadatke, koje naše centralne institucije dosada nisu uspjele savladati. Iz istog razloga smatram, da treba pomoći akciju za osnivanje novih muzeja odnosno odjela Narodne revolucije u svim krajevima, gdje postoje jače tradicije Narodno-oslobodilačke borbe, pod uvjetom, da im se daju mogućnosti i sredstva za rad u onom smislu, kako sam to izložio.

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

GODINA VII.

1954

BROJ 1—4

NAKLADA »ŠKOLSKA KNJIGA« / ZAGREB

Redakcioni odbor

OLEG MANDIĆ
JAKŠA RAVLIĆ
JAROSLAV ŠIDAK

Glavni i odgovorni urednik
JAROSLAV ŠIDAK

IZDAJE
POVIJESNO DRUŠTVO HRVATSKE
ZAGREB

